

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์ และความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ของลูกเรือประมงในจังหวัดปัตตานี ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลโดยสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ระหว่างวันที่ 4 - 22 ตุลาคม พ.ศ.2536 โดยสัมภาษณ์ลูกเรือประมง 5 คนแรกที่พบในเรือแต่ละลำที่เข้าเทียบท่าอำเภอเมือง จ.ปัตตานี ในช่วงเวลาดังกล่าว ได้ลูกเรือประมงที่ตกเป็นตัวอย่างของการศึกษานี้จำนวน 1,175 ราย จากเรือประมงทั้งหมด 235 ลำ

การศึกษานี้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนคือ (1) คุณลักษณะพื้นฐานของลูกเรือประมง (2) ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์ และ (3) ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Sciences / Personal Computer) โดยใช้อัตราร้อยละแสดงลักษณะข้อมูลทั่วไป ใช้ตารางไขว้แสดงคุณลักษณะพื้นฐานของลูกเรือประมง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์นำเสนอเป็นการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและการวิเคราะห์จำแนกพหุ และส่วนสุดท้ายใช้ตารางแสดงปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ และในบทนี้ได้เสนอตารางสรุปผลความสัมพันธ์ไว้ดังนี้

ตารางที่ 28 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความรู้เรื่องโรคเอดส์

ตัวแปรอิสระ	MCA (ค่าที่ปรับแล้ว)	
	ลักษณะความสัมพันธ์	นัยสำคัญทางสถิติ
อายุ	+	***
สถานภาพสมรส (สมรส)	+	**
ระดับการศึกษา	+	0
รายได้	-	0
ที่พักอาศัยเมื่อไม่ได้ออกทะเล (เรือ)	-	0
ระยะเวลา	+	0
ภูมิลำเนา (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)	-	0

+ มีความสัมพันธ์ทางบวก

- มีความสัมพันธ์ทางลบ

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.001

0 ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 20 สรุปลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบ
การเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์

ตัวแปรอิสระ	ตารางไขว้	
	ลักษณะความสัมพันธ์	นัยสำคัญทางสถิติ
อายุ	+	0
ระดับการศึกษา	+	**
รายได้	-	*
สถานภาพสมรส	0	0
ที่พักอาศัยขณะที่ไม่ได้ออกทะเล	0	0
ระยะเวลาที่ทำงานเป็นลูกเรือ	0	0

- + มีความสัมพันธ์ทางบวก
- มีความสัมพันธ์ทางลบ
- * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.05
- ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.01
- 0 ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในส่วนของผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1. ลักษณะพื้นฐานของลูกเรือประมง

ลูกเรือประมงที่ตกเป็นตัวอย่างในช่วงเวลาที่ทำการศึกษามีอายุระหว่าง 11 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 26 ปี คุณลักษณะทางการศึกษาและอายุพบว่าลูกเรือส่วนใหญ่ในกลุ่มอายุ 30 ปีขึ้นไปเป็นลูกเรือที่ไม่ได้เรียนหรือเรียนจบประถม 1 - 4 ลูกเรือกลุ่มอายุ 20 - 24 ปีส่วนใหญ่เป็นลูกเรือที่เรียนจบชั้นประถม 5 - 7 และ 1 ใน 5 ของลูกเรือที่มีอายุระหว่าง 25 - 29 ปีเรียนจบชั้นมัธยมขึ้นไป ในด้านสถานภาพสมรสพบว่า เมื่ออายุเพิ่มขึ้นก็จะมีสัดส่วนของลูกเรือที่เลขสมรสเพิ่มขึ้นตามไป ในด้านระยะเวลาที่ทำงานเป็นลูกเรือ พบว่า กว่า 1 ใน 3 ของลูกเรือที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีเพิ่งเริ่มทำงานได้ 0 - 1 ปีและประมาณครึ่งของลูกเรือที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี (ร้อยละ 48) ทำงานมานาน 2 - 4 ปี ส่วนใหญ่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป เมื่อพิจารณาคุณลักษณะตามรายได้ของลูกเรือพบว่ารายได้แปรผันไปตามระดับการศึกษา กล่าวคือ ลูกเรือที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 2,500 บาทส่วนใหญ่จะไม่ได้เรียนและเรียนจบชั้นประถม

1 - 4 ลูกเรือที่มีรายได้เดือนละ 2,500 - 4,499 บาทส่วนใหญ่เรียนจบชั้นประถม 5 - 7 และ ลูกเรือส่วนใหญ่ที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไปมีรายได้เดือนละ 4,500 บาทขึ้นไป เมื่อพิจารณาที่พักอาศัยขณะที่ไม่ได้ออกทะเลพบว่าส่วนใหญ่ลูกเรือพักอยู่บนเรือในขณะที่ไม่ได้ออกทะเล โดยมีสัดส่วนของลูกเรือที่ยังไม่เคยสมรสมากกว่าลูกเรือที่เคยสมรสและในทางตรงกันข้าม ลูกเรือที่พักอยู่ที่บ้านเช่าในขณะที่ไม่ได้ออกทะเลส่วนใหญ่เป็นลูกเรือที่เคยสมรส ในด้านภูมิลำเนาเดิมของลูกเรือพบว่า เกือบครึ่งหนึ่งของลูกเรือทั้งหมด (ร้อยละ 44) เป็นลูกเรือที่มีภูมิลำเนาเดิมมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวมีผลสรุปดังนี้

2.1 อายุ พบว่าลูกเรือที่มีอายุมากกว่ามีแนวโน้มที่จะมีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่มีอายุน้อยกว่า โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.00

2.2 ระดับการศึกษา พบว่าลูกเรือประมงที่มีระดับการศึกษาสูงก็จะมีความรู้เรื่องโรคเอดส์สูงตามไปด้วย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้และมีนัยสำคัญที่ระดับ ≤ 0.001 และเมื่อควบคุมอายุแล้วก็ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับความรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.001

2.3 สถานภาพสมรส พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับความรู้เรื่องโรคเอดส์เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.05 โดยลูกเรือที่เคยสมรสมีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่ไม่เคยสมรส

2.4 รายได้ พบว่าลูกเรือที่มีรายได้ต่อเดือนสูงกว่า มีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.5 ที่พักอาศัยขณะที่ไม่ได้ออกทะเล พบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือลูกเรือที่พักอาศัยอยู่ที่บ้านเช่าขณะที่ไม่ได้ออกทะเลมีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่พักอาศัยอยู่บนเรือขณะที่ไม่ได้ออกทะเล และเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.05

2.6 ระยะเวลาที่ทำงานเป็นลูกเรือ พบว่าความสัมพันธ์ที่ปรากฏมีทิศทางตรงกันข้ามกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือลูกเรือที่ทำงานมานานกว่ากลับมีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่ทำงานมาระยะสั้นกว่า โดยความสัมพันธ์ที่ปรากฏมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.001 และเมื่อนำระดับการศึกษามาเป็นตัวแปรคุม พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาที่

ทำงานเป็นลูกเรือกับความรู้อะไรเรื่องโรคเอดส์ยังคงอยู่ และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.001

2.7 ภูมิสำเนาเดิม พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างภูมิสำเนาเดิมกับความรู้อะไรเรื่องโรคเอดส์ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยลูกเรือที่มีภูมิสำเนาเดิมอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความรู้อะไรเรื่องโรคเอดส์น้อยที่สุด ในขณะที่ลูกเรือที่มีภูมิสำเนาเดิมมาจากภาคอื่น ๆ (กลางเหนือ และใต้) มีความรู้อะไรเรื่องโรคเอดส์ใกล้เคียงกัน และมากกว่าลูกเรือที่มีภูมิสำเนาเดิมมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้อะไรเรื่องโรคเอดส์ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพบว่า ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อความรู้อะไรเรื่องโรคเอดส์ของลูกเรือประมงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ที่พักอาศัยขณะที่ไม่ได้ออกทะเล และระยะเวลาที่ทำงานเป็นลูกเรือ เมื่อนำตัวแปรอิสระทั้งหมดนี้มาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์จำแนกพหุ (ตารางที่ 28) พบว่าเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรอิสระที่มีความสามารถในการอธิบายการแปรผันลดลงคือ อายุ สถานภาพสมรส ที่พักอาศัยขณะที่ไม่ได้ออกทะเล และระยะเวลาที่ทำงานเป็นลูกเรือ ส่วนตัวแปรอิสระที่เหลือคือ ระดับการศึกษา รายได้ (ต่อเดือน) และภูมิสำเนาเดิมมีความสามารถในการอธิบายการแปรผันเท่าเดิม

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ของลูกเรือประมง (ตารางที่ 29)

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ของลูกเรือประมงสรุปได้ดังนี้ ลูกเรือกว่า 2 ใน 5 เลือกเอกสารแผ่นพับเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ รองลงมาเลือกวีดีโอและเทป สำหรับโปสเตอร์ นิทรรศการ และการแสดงละครกับการอบรม และนำผู้ติดเอดส์มาให้ชมมีสัดส่วนของผู้ที่เลือกเท่า ๆ กัน

3.1 อายุ พบว่ากลุ่มลูกเรือที่อายุ 30 ปีขึ้นไปเลือกเอกสารแผ่นพับเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ที่เหมาะสมมากที่สุด ในขณะที่ลูกเรือกลุ่มที่อายุต่ำกว่า 20 ปี ส่วนใหญ่เลือกวีดีโอและเทป ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.2 ระดับการศึกษา พบว่าความสัมพันธ์เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือลูกเรือที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่เลือกเอกสารแผ่นพับเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่มีการศึกษาดำกว่า โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.05 และเมื่อนำอายุมาเป็นตัวแปรคุม พบว่าความสัมพันธ์คงเดิมในกลุ่มอายุ 20 - 24 ปี

และ 30 ปีขึ้นไป ในขณะที่ความสัมพันธ์ในกลุ่มอายุ 25 - 24 ปีมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.05

3.3 รายได้ พบว่าความสัมพันธ์ตรงกันข้ามกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยลูกเรือที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่าจะเลือกเอกสารแผ่นพับเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่มีรายได้ต่อเดือนสูงกว่า โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.05 และเมื่อนำระดับการศึกษามาเป็นตัวแปรคุม พบว่าความสัมพันธ์มีทิศทางที่ไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3.4 สถานภาพสมรส พบว่าลูกเรือที่เคยสมรสและไม่เคยสมรสมีสัดส่วนของผู้ที่เลือกเอกสารแผ่นพับเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ที่ใกล้เคียงกัน

3.5 ระยะเวลาที่ทำงานเป็นลูกเรือ พบว่าลูกเรือที่ทำงานมานาน 5 - 9 ปีมีสัดส่วนผู้ที่มีความคิดเห็นว่าเอกสารแผ่นพับเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ที่เหมาะสมมากที่สุด ส่วนลูกเรือที่ทำงานมานาน 10 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่เลือกวีดีโอและเทปเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ แต่ความสัมพันธ์นี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3.6 ที่พักอาศัยขณะที่ไม่ได้ออกทะเล พบว่าลูกเรือที่พักอยู่ที่บ้านเช่าและพักอยู่บนเรือขณะที่ไม่ได้ออกทะเลมีสัดส่วนของผู้ที่เลือกเอกสารแผ่นพับเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ที่ใกล้เคียงกัน และไม่พบนัยสำคัญทางสถิติ โดยเมื่อนำรายได้มาเป็นตัวแปรควบคุมความสัมพันธ์ก็ยังคงเดิม ยกเว้นกลุ่มลูกเรือที่มีรายได้ต่อเดือน 4,500 บาทขึ้นไป ลูกเรือที่พักบนเรือขณะที่ไม่ได้ออกทะเลจะมีสัดส่วนของผู้ที่เลือกเอกสารแผ่นพับเป็นรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าอย่างชัดเจนแต่ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่าลักษณะพื้นฐานทางประชากรและสังคมของลูกเรือ คืออายุ และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กันและมีผลต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์ของลูกเรือ กล่าวคือ ลูกเรือที่มีอายุน้อยและอายุมากจะมีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำเนื่องจากในกลุ่มลูกเรือที่อายุน้อยนั้นประกอบอาชีพเร็วจึงปิดโอกาสในการเรียนในโรงเรียน ส่วนลูกเรือที่อายุมากนั้นระดับการศึกษาส่วนใหญ่ที่เรียนจบคือ ประถม 1 - 4 นั้นถือว่าสูงแล้วสำหรับการเป็นลูกเรือ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียนควรเข้ามามีส่วนในเรื่องนี้อาทิเช่น กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานใหญ่ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติที่ควรจะมีนโยบายส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสเรียนในโรงเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการที่จะให้ลูกเรือเหล่านี้แสวงหาความรู้เองนอกโรงเรียนเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมากเนื่องจากอุปสรรคในเรื่องของเวลาและการประกอบอาชีพที่ห่างไกลฝั่ง แต่อย่างไรก็ตาม

การศึกษานอกระบบโรงเรียนก็ยังมีความจำเป็นซึ่งในส่วนนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นฝ่ายที่ควรที่จะเข้ามาจับบทบาทเพื่อให้โอกาสในการศึกษาสำหรับลูกเรือที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน ส่วนในกลุ่มลูกเรือที่อายุมากก็น่าจะจัดกิจกรรมเสริมความรู้ต่าง ๆ เมื่อเรือเทียบท่าหรือมีสื่อความรู้ต่าง ๆ ที่น่าสนใจและลูกเรือจะสามารถนำติดไปในทะเลได้ เช่นในปัจจุบันมีอุ้งหนังสือที่ภายในบรรจุหนังสือและเอกสารความรู้ต่าง ๆ ให้ลูกเรือนำติดตัวไปอ่านในระหว่างที่ออกทะเลเมื่อกลับเข้าฝั่งก็นำหนังสือและเอกสารเหล่านั้นมาคืน และเปลี่ยนเอาเล่มใหม่ไปแทน

2. เกี่ยวกับลักษณะทางประชากรในด้านสถานภาพสมรส พบว่าลูกเรือที่เคยสมรสจะมีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่ไม่เคยสมรส ข้อค้นพบนี้ทำให้เห็นว่าหากรัฐสามารถให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์กับลูกเรือในกลุ่มที่ไม่เคยสมรสเพิ่มขึ้นได้น่าจะทำให้กลุ่มลูกเรือมีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากขึ้น โดยควรจะมีเจ้าหน้าที่ไปพูดคุยแนะนำความรู้ด้านต่าง ๆ รวมถึงวิธีป้องกันโรคเอดส์กับกลุ่มลูกเรือที่ไม่เคยสมรสด้วย เพราะลูกเรือกลุ่มนี้อาจจะยังขาดโอกาสในการปรึกษากับเจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุข แตกต่างกับกลุ่มที่เคยสมรสซึ่งมีประสบการณ์ในเรื่องเหล่านี้และมีโอกาสที่จะสอบถามความรู้ในเรื่องเหล่านี้ได้เมื่อต้องการ

3. จากการศึกษาพบว่าลักษณะทางสังคมในเรื่องที่พักอาศัยขณะที่ไม่ได้ออกทะเลมีผลต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์โดยลูกเรือที่พักอยู่บ้านเข้ามีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากกว่าลูกเรือที่พักอยู่บนเรือซึ่งทำให้เห็นว่า หากฝ่ายที่เกี่ยวข้องเช่น กระทรวงสาธารณสุขซึ่งเป็นหน่วยงานหลักหรือองค์กรที่เอกชนที่เกี่ยวข้องเข้ามาจับบทบาทในการส่งเสริมให้ลูกเรือที่พักอยู่บนเรือได้มีโอกาสรับความรู้ต่าง ๆ เท่าเทียมหรือใกล้เคียงกับลูกเรือที่พักอยู่บ้านเข้าก็น่าจะช่วยให้ลูกเรือเหล่านี้มีความรู้เรื่องโรคเอดส์เพิ่มมากขึ้น โดยอาจจะจัดการอบรมหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีความรู้เรื่องโรคเอดส์ไปให้ลูกเรือที่พักอยู่บนเรือศึกษา รวมทั้งจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้เรื่องโรคเอดส์ใกล้กับบริเวณที่เรือเทียบท่า ในเวลาที่ลูกเรือว่างจากภารกิจต่าง ๆ และประชาสัมพันธ์ให้ลูกเรือมาชมกิจกรรมเหล่านั้น

4. จากการศึกษาลักษณะพื้นฐานต่าง ๆ ของลูกเรือ พบว่าระดับการศึกษาและรายได้มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ของลูกเรือ โดยพบว่าลูกเรือที่มีระดับการศึกษาสูงมีสัดส่วนของผู้ที่เลือกสื่อสิ่งพิมพ์จำพวกเอกสารแผ่นพับมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสื่อชนิดนี้จะมีตัวหนังสือให้อ่านมากและโดยทั่วไปมักจะมิขนาดอักษรตัวเล็ก ดังนั้นลูกเรือที่มีระดับการศึกษาค่ำหรือปานกลางอาจจะไม่สนใจ

เท่าที่ควร เพราะต้องใช้ความพยายามในการอ่าน ดังนั้นรูปแบบการเผยแพร่ น่าจะเป็นรูปแบบที่ไม่ต้องใช้ความสามารถในการอ่านมากนัก ควรจะใช้ง่าย รูปแบบน่าสนใจเน้นการใช้รูปภาพ เป็นสื่อ รวมทั้งมีราคาถูกหรือเป็นสื่อที่สามารถแจกให้ฟรีได้ เพราะพบว่าในขณะเดียวกันนี้ ลูกเรือที่มีรายได้ต่ำก็นิยมใช้สื่อสิ่งพิมพ์พวกเอกสารแผ่นพับ เนื่องจากเป็นสื่อที่เจ้าหน้าที่จะนำไปแจกให้ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายรวมทั้งใช้ได้สะดวกด้วย

5. สำหรับการทำวิจัยในอนาคตเพื่อประโยชน์เชิงวิชาการด้านความรู้เรื่องโรคเอดส์ และรูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในกลุ่มลูกเรือประมง และนำผลไปใช้ในการเพิ่มความรู้เรื่องโรคเอดส์ให้กับลูกเรือและเลือกใช้รูปแบบการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ได้ตรงความต้องการของกลุ่มลูกเรือต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 การศึกษานี้มีข้อจำกัดคือ โครงการสำรวจทัศนคติความเข้าใจในเรื่องการป้องกันโรคเอดส์แก่ลูกเรือประมงจังหวัดปัตตานี พ.ศ.2536 ไม่ได้เก็บข้อมูลของตัวแปรบางตัว ในลักษณะที่จะใช้เป็นตัวแปรอิสระเพื่อวิเคราะห์ความรู้เรื่องโรคเอดส์ของลูกเรือได้ อย่างไรก็ตามการวิจัยในครั้งต่อไปควรเก็บข้อมูลของตัวแปรอิสระอีกบางตัวที่น่าสนใจ เช่น แบบแผนการย้ายถิ่นในช่วงเวลาต่าง ๆ ของชีวิต จำนวนลูกเรือของเรือแต่ละลำ ระยะเวลาที่ออกเรือโดยเฉลี่ย ระยะเวลาที่อยู่บนฝั่งโดยเฉลี่ย กิจกรรมที่ทำในเวลาว่าง เชื้อชาติ เป็นต้น เพื่อที่จะได้ทราบว่าปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์ของลูกเรือ

5.2 สำหรับการศึกษารั้งต่อไปในเรื่องของการเลือกตัวอย่างนั้นมีวิธีเลือกตัวอย่างแบบอื่นที่สามารถกำหนดตัวอย่างได้ชัดเจนและเป็นตัวแทนที่ดีมากขึ้น โดยควรมีการสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบและเป็นลำดับขั้น เริ่มจากการเลือกจังหวัดที่จะเป็นตัวแทนของแต่ละเขตประมง โดยคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมกับแต่ละเขตเพื่อให้ลูกเรือประมงที่ตกเป็นตัวอย่างเป็นลูกเรือประมงที่อยู่ในแต่ละเขตประมงและมีการกระจายตัวมากกว่าการเก็บข้อมูลในจังหวัดเดียว ลำดับต่อมา ควรมีการสุ่มตัวอย่างลำเรือ โดยพิจารณาถึงขนาดของเรือเพื่อที่จะได้ข้อมูลจากลูกเรือที่ทำงานในเรือขนาดต่าง ๆ กัน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างลูกเรือ โดยอาจเลือกให้เป็นสัดส่วนกับขนาดของเรือเนื่องจากเรือประมงที่มีขนาดต่างกันก็จะมีจำนวนลูกเรือมากน้อยไม่เท่ากัน นอกจากนี้อาจมีการกำหนดกลุ่มอายุของลูกเรือที่จะตกเป็นตัวอย่างเพื่อให้จำนวนตัวอย่างกระจายอยู่ในแต่ละกลุ่มอายุ

5.3 เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากโครงการสำรวจทัศนคติความเข้าใจในเรื่องการป้องกันโรคเอดส์แก่ลูกเรือประมงจังหวัดปัตตานี พ.ศ.2536 ซึ่งข้อมูลที่เก็บมานี้ยังขาดรายละเอียดที่น่าสนใจในเรื่องความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ในแต่ละด้านที่ชัดเจน ดังนั้นในการศึกษารั้งต่อไปควรที่จะแยกความรู้เรื่องโรคเอดส์ออกเป็น

ด้านต่าง ๆ ให้ชัดเจน เช่น ความรู้เกี่ยวกับอาการ การติดต่อ การป้องกัน เป็นต้น โดยการวัดความรู้เรื่องโรคเอดส์นี้สามารถทำได้โดยการสร้างคำถามที่เกี่ยวกับโรคเอดส์ในแต่ละด้านดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หลังจากนั้นจะได้มาพิจารณาว่าลูกเรือมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ในแต่ละด้านอย่างไรบ้างเพื่อที่จะได้เป็นแนวทางต่อการวางแผนป้องกันและควบคุมโรคนี้ต่อไปว่าควรจะทำอย่างไรให้การรณรงค์ในด้านใดมากขึ้น

5.4 ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษารูปแบบของการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์แบบอื่น ๆ ด้วย เนื่องจากในปัจจุบันรูปแบบในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์มีหลากหลายมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเลือกรูปแบบการเผยแพร่ให้เหมาะสมกับปัจจัยทางด้านต่าง ๆ ของลูกเรือ เช่น ระดับการศึกษา รายได้ เป็นต้น รวมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องและจุดด้อยต่าง ๆ ของรูปแบบการเผยแพร่ที่เคยมีมา เช่น เนื้อหาในรูปแบบที่เป็นสิ่งพิมพ์นั้น ถ้าเพิ่มรูปภาพ หรือมีรูปภาพที่น่าสนใจก็อาจดึงดูดความสนใจได้มากขึ้น หรือรูปแบบที่เป็นวิดีโอก็ควรจะมี ความยาวของเนื้อหาในเวลาที่เหมาะสมประมาณ 15 - 30 นาที เพราะถ้ามีเนื้อเรื่องยาวและต้องใช้เวลารับชมนานก็จะไม่เหมาะสมกับลูกเรือเนื่องจากช่วงหยุดพักของลูกเรือไม่ได้มีช่วงเวลานานนัก และถ้าต้องเปิดดูแบบไม่ต่อเนื่องก็อาจทำให้ไม่เข้าใจหรือไม่ได้รับความรู้เท่าที่ควร การเลือกใช้สื่อที่มีคุณภาพและมีความเหมาะสมกับลูกเรือนี้นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากจะเป็นการเพิ่มความรู้เรื่องโรคเอดส์ให้กับลูกเรือประมงได้อย่างเต็มที่ต่อไป

5.5 การศึกษาในอนาคตนั้น น่าที่จะมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของลูกเรือประมง เช่น พฤติกรรมทางเพศ พฤติกรรมการป้องกันรักษาสุขภาพ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ทราบถึงพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ รวมทั้งสามารถใช้ในการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และพฤติกรรม